

УДК 351

*Марван Музхер Хуссейн Музхер,
здобувач кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна академія управління персоналом*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНО- БАНКІВСЬКОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

*Marvan Muzher Hussein Muzher
postgraduate student of the International Academy of Personnel Management, Kyiv*

WAYS TO IMPROVE THE SYSTEM OF STATE-BANKING SUPPORT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS

Охарактеризовано роль та сучасний стан державно-банківського партнерства у підтримці розвитку малого та середнього підприємництва. Зауважено, що такі заходи не носять комплексного і системного характеру, в результаті, в умовах фінансово-економічної кризи в Україні, значно погіршилося підприємницьке середовище, розвиток малого та середнього бізнесу відбувається малими темпами, спостерігається тенденція зменшення ділової активності. Виділено основні причини: відсутність конкретних заходів державної підтримки малого та середнього підприємництва, який повинен передбачати активне залучення до цього процесу місцевих органів виконавчої влади; високі податкові ставки, значна кількість перевірок з боку контролюючих органів, що змушує багатьох підприємців переходити до тіньової економіки, про що свідчить факт стрімкого скорочення кількості діючих малих та середніх підприємств серед зареєстрованих; відсутність відповідного правового забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу; неналежне виконання законодавства державними і місцевими органами влади; великий рівень бюрократизації та корупції; обмеженість консультативного забезпечення, недостатня відповідна та якісна професійна підготовленість підприємців; недостатній доступ до кредитних ресурсів.

Намічено та обґрунтовано перспективні напрями удосконалення системи державно-банківської підтримки малого та середнього підприємництва як рушійної сили економічного зростання, серед яких: внесення відповідних змін до Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», стимулювання банківських структур вдосконалювати технологію кредитування підприємств малого та середнього бізнесу; забезпечення стабільної, прозорої, простої та зрозумілої податкової системи; дотримання розробленої стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, створення інституційного середовища його розвитку, що дозволить підвищувати компетенції, впроваджувати інновації, страхуватись від ризиків та залучати альтернативні джерела фінансування.

The current state of the system of state-banking support for small and medium-sized enterprises in Ukraine is analyzed. It has been found that in the structure of bank lending, small and medium-sized businesses occupy a low percentage due to a number of reasons: low demand for loans from small entrepreneurs; low profitability of this line of credit for banks; high risks of credit operations, on the one hand, and lack of effective mechanisms for minimizing it, on the other; lack of long-term funds in the banking system; ineffective mechanism of state guarantees. The role of the state-banking partnership in supporting the development of small and medium-sized enterprises is characterized. It is noted that such measures are not of a complex and systemic nature, as a result, in the conditions of the financial and economic crisis in Ukraine, the entrepreneurial environment has significantly deteriorated, the development of small and medium-sized businesses is proceeding at a slow pace, and there is a tendency of diminishing business activity.

The main reasons are highlighted: the lack of specific measures of state support for small and medium-sized enterprises, which should provide for active involvement of local executive authorities in this process; high tax rates, a large number of inspections by regulatory authorities, forcing many entrepreneurs to move to the shadow economy, as evidenced by the rapid decline in the number of operating small and medium-sized enterprises among the registered; lack of adequate legal support for the development of small and medium-sized businesses; improper implementation of legislation by state and local authorities; a high level of bureaucracy and corruption; limited consulting support, lack of adequate and qualitative professional training of entrepreneurs; insufficient access to credit.

Possible directions of expansion and improvement of the range of banking products and technologies for innovatively active small and medium business are considered.

Perspective directions of improvement of the system of state-banking support of small and medium-sized entrepreneurship as a driving force of economic growth are identified and substantiated, among them: introduction of relevant amendments to the Law of Ukraine "On State Support of Small Businesses", stimulation of banking structures to improve technology of lending to small business enterprises; ensuring a stable, transparent, simple and clear tax system; adherence to the developed strategy of development of small and medium-sized business, creation of an institutional environment for its development, which will allow to increase competences, to innovate, to hedge against risks and to attract alternative sources of financing.

Ключові слова: державно-банківське партнерство, механізми державного регулювання, банківські структури, малі та середні підприємства.

Keywords: state-banking partnership, mechanisms of state regulation, banking structures, small and medium-sized enterprises.

Постановка проблеми.

Належний рівень соціально-економічного розвитку України неможливо уявити без функціонування особливої групи суб'єктів господарювання – малого та середнього бізнесу, діяльність яких як кількісно так і якісно зміцнює економічну базу України. Необхідною умовою розвитку інноваційного малого бізнесу є наявність ефективного фінансово-кредитного забезпечення, оскільки цілком задовільнити потреби у фінансуванні лише за рахунок власних ресурсів неможливо. Основним джерелом фінансування є банківський кредит, який набуває щораз більшого значення. В той же час, одним із основних напрямів підвищення конкурентоспроможності банківських установ як у розвинених ринкових країнах, так і в Україні є розбудова комунікаційних зв'язків, взаємовигідних відносин із сектором малого та середнього бізнесу, насамперед інноваційно активним. Це, з одного боку, стає можливим завдяки технічній модернізації, віртуалізації банківського обслуговування, а з іншого – воно вкрай необхідне для обслуговування нових ринків, розширення бази перспективних клієнтів та вкладення капіталу на довготривалу перспективу.

До того ж, сучасний стан підприємництва свідчить про те, що подальший його розвиток без активного втручання держави може призвести до згортання економіки з відповідним посиленням соціальної напруги. Через це виникає нагальна необхідність в перегляді і впровадженні ефективних механізмів реалізації державно-банківського регулювання якісного розвитку малих та середніх підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вплив малого та середнього бізнесу на економічні, політичні, соціальні й технологічні перетворення в країнах, на здатність стабілізувати процеси державного розвитку, що відбуваються в цих сферах, давно вже відзначається за кордоном і постійно перебуває в центрі уваги дослідників. Це зумовлено тим, що малий та середній бізнес пом'якшує наслідки структурних змін в економіці, швидко адаптується до вимог ринку, здійснює істотний внесок у територіально-виробничий розвиток, має здатність до генерації й використання технічних і організаційних нововведень, є основою підвищення конкурентоспроможності економіки регіону.

Значний вклад у висвітлення різних теоретичних і практичних аспектів даного питання внесли такі вітчизняні економісти-фінансисти, як П. Буряк, М. Білик, О. Біломістний, З. Варналій, О. Крохмаль, М. Крупка, Я. Онишук, С. Реверчук, Р. Слав'юк й інші. Разом з тим, віддаючи належне розробкам усіх авторів, зазначимо, що питання удосконалення механізму фінансового забезпечення малих та середніх підприємств потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження системи державно-банківської підтримки малого та середнього підприємництва як рушійної сили економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток малого та середнього підприємництва є одним із дієвих та головних важелів розв'язання економічних та соціальних проблем, які виникають у сучасних умовах трансформації економіки. Проте в практиці господарювання вітчизняних малих та середніх підприємств слід відмітити, що вони ще не посіли свого належного місця відповідно до світового досвіду ринкових перетворень. Однією з проблем, які перешкоджають активізації розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, передусім є недостатність фінансових ресурсів для ефективного функціонування бізнесу. Малий і середній бізнес через обмеженість власних джерел фінансування змушений шукати зовнішні джерела фінансування, і, перш за все, підтримку з боку держави.

Аналіз структури джерел фінансування діяльності малих та середніх підприємств в Україні демонструє вкрай низький рівень залученого капіталу. Так, в структурі капіталу вітчизняних малих та середніх підприємств власні джерела становлять понад 60%, за рахунок банківського кредитування забезпечується не більше, ніж 16%, державне фінансування становить лише 6%. За деякими оцінками потреби малого та середнього бізнесу у запозичених коштах забезпечується лише на 17-20%. Питома вага кредитів, наданих суб'єктам малого підприємництва, в загальному кредитному портфелі комерційних банків на протязі останніх років не перевищувала 14%, а рівень мікрокредитування, який присутній є основним зовнішнім джерелом фінансування традиційних малих та середніх підприємств, значно менший.

Відтак, у структурі кредитування банків малий та середній бізнес займає невисокий відсоток через низку причин, до яких варто віднести: низький рівень попиту на кредити з боку дрібних підприємців; невисоку рентабельність цього напрямку кредитування для банків; високі ризики кредитних операцій, з одної сторони, та відсутність дієвих механізмів його мінімізації, з іншої; брак довгострокових коштів у банківській системі; малоефективний механізм державних гарантій.

В умовах кризової ситуації в Україні значну роль у розв'язанні проблем кредитування малого та середнього бізнесу виконують кредитні лінії (програми фінансових установ у межах співпраці з різними іноземними фондами та структурами), започатковані міжнародними фінансовими організаціями та Національним банком України. На українському ринку кредитують малий і середній бізнес такі банки як Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Німецький банк реконструкції. Та привабливість таких кредитів для підприємців в умовах інфляції зменшується, так як позики надаються у вільно конвертованій валюті, а підприємець отримує прибуток у гривні.

В контексті цього зауважимо, що держава виконує роль посередника між малим і середнім бізнесом та міжнародними фінансовими установами надаючи консультації та сприяючи співробітництву з такими міжнародними організаціями. До того ж, роль держави полягає у забезпеченні розвитку і підтримці малого і середнього бізнесу за рахунок надання пільгових кредитів, стимулювання фінансових установ, переорієнтації бюджетних коштів, забезпечення гарантіями.

На регіональному рівні підтримка розвитку малого та середнього підприємництва здійснюється через реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва. Головним завданням програм у сфері фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки є об'єднання фінансових можливостей всіх джерел підтримки малого підприємництва в регіоні та створення механізмів ефективного цільового використання виділених фінансових ресурсів.

Отже, держава надає фінансову допомогу для розвитку малого та середнього підприємництва, проте не відстежує ефект від освоєння такої допомоги обраними суб'єктами господарювання у масштабах економіки країни. Зокрема реалізація та поширення практики мікрокредитування вважаються успішними у разі освоєння виділених ресурсів з державного бюджету згідно з отриманими заявками та/чи проведеними конкурсами на отримання такої допомоги.

Держава на сьогодні хоч і приймає участь у підтримці розвитку малого підприємництва, але заходи поки не носять комплексного і системного характеру. В результаті в умовах фінансово-економічної кризи в Україні значно погіршилося підприємницьке середовище, розвиток малого бізнесу відбувається малими темпами, спостерігається тенденція зменшення ділової активності. Аналіз дозволяє виділити серед основних

причин такі: відсутність конкретних заходів державної підтримки малого та середнього підприємництва, який повинен передбачати активне залучення до цього процесу місцевих органів виконавчої влади; високі податкові ставки, значна кількість перевірок з боку контролюючих органів, що змушує багатьох підприємців переходити до тіньової економіки, про що свідчить факт стрімкого скорочення кількості діючих малих та середніх підприємств серед зареєстрованих; відсутність відповідного правового забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу; неналежне виконання законодавства державними і місцевими органами влади; великий рівень бюрократизації та корупції; обмеженість консультативного забезпечення, недостатня відповідна та якісна професійна підготовленість підприємців; недостатній доступ до кредитних ресурсів.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що перехід економіки до ринкових відносин, інтенсивний розвиток малого та середнього підприємництва вимагає зміни ролі банківської системи в механізмі управління кредитними ресурсами та механізмі фінансування суб'єктів господарської діяльності. Зміни, які відбуваються в банківській системі, системі банківських технологій, системі утвердження стратегічного розвитку малого та середнього бізнесу, мають на меті забезпечити підвищення впливу вітчизняної фінансово-кредитної системи на розвиток малого та середнього бізнесу, зокрема, та економіку загалом, перетворення кредитного механізму в дієвий економічний важіль розвитку економіки країни. В умовах кардинальних змін в економіці держава не в стані повністю забезпечити малий та середній бізнес фінансами, а тому потрібно розвивати банківське мікрокредитування.

Сьогодні для забезпечення ефективного функціонування і сталого розвитку малого та середнього бізнесу в Україні безперечно потрібна підтримка з боку держави. Відтак, необхідно, перш за все, покращити нормативно-правові механізми кредитування малого та середнього бізнесу. Для реалізації цього потрібно внести відповідні зміни до Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», стимулювати банківські структури вдосконалювати технологію кредитування підприємств малого та середнього бізнесу; забезпечити стабільну, прозору, просту та зрозумілу податкову систему; дотримуватись розробленої стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, створювати інституційне середовище його розвитку, що дозволить підвищувати компетенції, впроваджувати інновації, страхуватись від ризиків та залучати альтернативні джерела фінансування.

Зацікавити банки у здешевленні кредитів держава може за рахунок створення системи державних гарантій і компенсацій, які повинні ґрунтуватися на певному обсязі фінансових та матеріальних засобів. Роль держави має акцентуватися саме на взаємодії всіх зацікавлених сторін і врегулюванні їх відносин.

У сучасних умовах перспективним інструментом фінансово-кредитної підтримки малого та середнього бізнесу в країнах має стати застосування інструменту кредитних гарантій. У багатьох країнах світу створені та успішно діють гарантійні фонди, функціонування яких насамперед спрямоване на підтримку малого та середнього бізнесу через полегшення отримання необхідного фінансування і дає змогу активно застосовувати банківські та інші кредитні ресурси, суттєво знижує кредитні ризики. Ці установи надаватимуть гарантії банкам-кредиторам за наданими кредитами суб'єктам малого та середнього бізнесу. Гарантійні фонди мають створюватися за участю держави, органів місцевого самоврядування, банків, які здійснюють кредитування малого та середнього бізнесу. Надання гарантій повинно здійснюватися гарантійними фондами на основі угоди про співробітництво з банками-кредиторами, предметом якої є визначення умов взаємодії сторін у процесі організації кредитування економічно та соціально обґрунтованих проєктів суб'єктів малого та середнього бізнесу, що не мають достатнього забезпечення.

Для ефективного функціонування гарантійних програм кредитування малого та середнього бізнесу необхідно забезпечити їх інформаційну підтримку за рахунок розповсюдження інформації про можливості та переваги їх отримання у засобах масової інформації, а також через банки, державні та спеціалізовані органи підтримки підприємств малого та середнього бізнесу, їх асоціації та інші об'єднання, щоб охопити послугами гарантування максимальну кількість таких підприємств.

Дослідження досвіду зарубіжних країн щодо розв'язання зазначених проблем дозволяє говорити про ефективність діяльності інжинірингових компаній та забезпечення конструктивної взаємодії між банками, інжиніринговими компаніями і малим та середнім бізнесом. Покликання інжинірингових компаній полягає в провадженні нових технологій та забезпечувати банкам рентабельні проєкти, які дозволять вчасно повертати кредитні кошти, знизити банківські ризики й оптимізувати інвестиційні витрати. Банк, насамперед, оцінює фінансову частину проєкту, підприємство – технічну, а інжинірингові компанії розглядають проєкт у комплексі – як із фінансової, так і з технічної сторони, що дає змогу отримувати 10–20% економії у процесі кредитування інвестиційних проєктів.

Таким чином, зважаючи на вагомий роль інжинірингових компаній у розширенні можливостей банківського кредитування процесів модернізації суб'єктів підприємницької діяльності, доцільно на законодавчому рівні віднести інжинірингові компанії до інструментів підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу та розглянути можливість підтримки інжинірингових компаній у формі надання грантів, проведення рекламних акцій, демонстрації на реальних проєктах ефективності інжинірингу.

Особливе значення в контексті підвищення конкурентності комерційних банків, отримання конкурентних переваг на окремих ринкових сегментах має розширення спектру банківських продуктів та підвищення їх значення для тих підприємств малого бізнесу, які впроваджують інновації. Це дозволить створити нову систему відносин між банками і малими та середніми підприємствами, підвищити

ефективність банківських кредитних вкладень загалом та кредитоспроможність й фінансову стійкість потенційних боржників зокрема.

Активне позиціонування банків на ринку кредитних послуг для інноваційно-активних підприємств малого та середнього бізнесу потребує певних змін у сфері управління банком, здійснення значного обсягу робіт щодо планування майбутніх потреб клієнтів в інформаційних технологіях, а також перетворень у маркетинговій політиці. Банкам необхідно врахувати те, що конкурентні переваги досягаються не тільки за рахунок високої якості наданих послуг, а й іншими шляхами – ефективною маркетинговою політикою, дієвою рекламою. Розвиток партнерських відносин з малим та середнім бізнесом потребує також проведення багатьох рекламних акцій банками.

Висновок. Таким чином, незважаючи на виявлені позитивні зрушення, що безперечно є ознакою покращення ситуації, рівень фінансового забезпечення малих та середніх підприємств як власними, так і позиковими ресурсами залишається недостатнім. Відповідно реалізація комплексної системи заходів щодо удосконалення системи державно-банківської підтримки малого та середнього підприємництва дозволить удосконалити механізми фінансування останнього, що, у свою чергу, розширить джерела фінансування, підвищить ефективність використання фінансових ресурсів, активізує його розвиток в цілому.

Література.

1. Бойко О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та перспективи реалізації в Україні. *Юридична газета*. 2013. № 22. С. 42-43.
2. Брайловський І. Мета і зміст державно-приватних партнерств. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2014. № 1/5(15). С. 52-54.
3. Гарбариніна В. Сутність і принципи впровадження державно-приватного партнерства в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 2. С. 43-49.
4. Дутко Н. Європейський досвід державно-приватного партнерства. *Вісник академії державного управління*. 2010. № 1. С. 30-36.
5. Заскалкін А. Державно-приватне партнерство: сутність, форма та зміст. *Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр.* - X. : Вид-во НУЦЗУ, 2015. Вип. 2 (3). С. 12-20.

References.

1. Boyko O. (2013), "Public-private partnership: world experience and prospects for implementation in Ukraine", *Yurydychna hazeta*, vol. №22, pp. 42-43.
2. Brailovsky I. (2014), "Purpose and content of public-private partnerships", *Tekhnolohichnyj audyt ta rezervy vyrobnytstva*, vol. №1/5 (15), pp. 52-54.
3. Harbarinina V. (2014), "The essence and principles of public-private partnership implementation in Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. №2, pp. 43-49.
4. Dutko N. (2010) "The European experience of public-private partnership", *Visnyk akademii derzhavnoho upravlinnia*, vol. №1, pp. 30-36.
5. Zaskalkin A. (2015), "Public-Private Partnership: Essence, Form and Content. Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine: Coll. Sciences. Ave", *Visnyk Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrainy*, vol. №2 (3), pp. 12-20.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2018 р.